

ASiantuntijalausunto

Seija Mäenpää

pääluottamusmies/puheenjohtaja

Vankilavirkailijain liitto VVL ry.

12.06.2025

Lausunto HE 53/2025 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi vankeuslain, tutkintavankeuslain ja puolustustilalain 9 §:n muuttamisesta

Vankilavirkailijain liitto kiittää mahdollisuudesta tulla kuulluksi asiantuntijakuulemiseen lakivaliokuntaan 12.06.2025. Vankilavirkailijain liitto pitää esitettyjä muutoksia hyvinä ja tarpeellisina. Esitämme täydennyksiä esillä oleviin kohtiin.

Avolaitossijoitukset

Vankilavirkailijain liitto pitää erittäin hyvänä ehdotettuja muutoksia lakiin, jossa selkeytetään avolaitossijoitusten perusteita ja edellytyksiä.

Avolaitossijoituksiin tulisi jatkossa kiinnittää tarkempaa huomiota. On hyvä, että lakiesityksessä ehdotetaan, ettei avolaitokseen sijoitettaisi lainkaan vankeja, jotka omalla toiminnallaan tai rikostaustaltaan voivat aiheuttaa ongelmia avolaitoksen kokonaisturvallisuuteen. Tässä pitäisi ottaa huomioon yhteydet järjestäytyneeseen rikollisuuteen, ei siis pelkästään sitä, onko järjestäytyneen rikollisuuden piiriin kuuluvan järjestön jäsen, vaan myös se, onko ylipäättään yhteys järjestäytyneeseen rikollisuuteen perheenjäsenten, läheisten ystävien tai järjestäytyneen rikollisuuden toiminnan kautta.

On tärkeää huomioida, että naisvangitkin voivat olla osana järjestäytynyttä rikollisuutta, joten heidän kohdallaan tulisi arvio tehdä samalla tavalla kuin miesvankienkin kohdalla. Naisvanki ei saisi sukupuolensa perusteella saada avolaitosarvioinnissa etua, vaan arvion pitää perustua samoihin kriteereihin kuin miesvangeilla.

Lisäksi avolaitossijoitusten arvioinnissa tulisi ottaa huomioon mahdolliset tulevat tuomiot. Pitäisi tarkastella, onko sijoitettavalla vangilla keskeneräisiä tuomioistuinkäsittelyjä, joista on tulossa uusi tuomio. Kategorisesti tulisi linjata, ettei tutkintavanki, vaikka hänellä olisi myös vankeusvankistatus, voisi päästä lainkaan avolaitokseen. Avolaitossijoituksen tulisi olla osa asteittaista vapauttamista, jolloin perusteita useamman vuoden avolaitossijoitukseen pitäisi tarkkaan harkita. Nyt on tilanteita, joissa avolaitossijoitus saattaa kestää yli viisikin vuotta. Lisäksi avolaitossijoitusta harkitessa vangilla tulisi olla selkeätä näyttöä menestymisestä avolaitoksessa. Vangilla tulisi olla lomaoikeus alkanut ja hänen tulisi olla osoittanut, että hänellä on edellytykset menestyä avolaitoksessa. Vangilla ei saisi olla tuoreita kurinpitoilmoituksia. Kurinpitoilmoitukset osoittavat selkeätä piittaamattomuutta vankilan määräyksien ja ohjeiden noudattamisesta, joten silloin ei myöskään avolaitoksessa menestyminen ole todennäköistä.

Vankilavirkailijain liitto VVL ry.

Vankilavirkailijain liitto pitää hyvänä, että määräaikaisesta avolaitossijoituksesta tullaan luopumaan. Määräaikaiset laitossijoitukset jäävät harvoin määräaikaisiksi, ja silloin esim. elinkautisvangi saattaa olla yli viisikin vuotta avolaitoksessa. Elinkautisvangilla pitäisi olla enää noin kaksi vuotta mahdolliseen vapautumiseen, jotta hänelle olisi mahdollista sijoittaa avolaitokseen.

Avolaitossijoituksissa pitäisi kiinnittää tarkempaa huomiota ja tarkentaa säännöksiä siitä, miten rikkomukset avolaitoksessa vaikuttavat avolaitossijoituksen peruutukseen. Tällä hetkellä rikkomusten tulkinta on varsin kirjavaa ja riippuvainen avolaitosten yksikönpäälliköistä. Avolaitossijoitus perustuu siihen, että vangin pitäisi noudattaa avolaitoksen sääntöjä, määräyksiä ja ohjeita. Mikäli vangi ei pysty näitä noudattamaan, hänet pitäisi palauttaa suorittamaan tuomiotaan suljettuun vankilaan. Palautuksen tulisi olla riittävän pitkä, jotta suljetussa vankilassa voitaisiin puuttua vangin ongelmakäyttäytymiseen. Käytännössä nykyään on tilanteita, joissa vangi palautetaan muutamaksi viikoksi suljettuun vankilaan, ja sen jälkeen hän pääsee takaisin avolaitokseen. Joissakin tilanteissa yhdessä avolaitoksessa rikkeen tehnyt vangi sijoitetaan toiseen avolaitokseen. Tämä käytäntö vie täysin uskottavuuden siltä, että rikkeistä tulee jotain seurauksia. Vangeilla on lähtökohtaisesti ongelmia noudattaa yhteiskunnan lakeja, asetuksia, määräyksiä ja ohjeita, joten näissä asioissa pitäisi vankilassa olla erityisen tarkkana ja osoittaa vangeille, että rikkeistä aiheutuu seuraamuksia.

Vankilavirkailijain liitto esittää, että käsittelyssä olevalla lailla pyrittäisiin selkiyttämään avolaitossijoitusten tällä hetkellä olevaa kirjavaa käytäntöä. Liiton näkökulmasta Rikosseuraamuslaitos pyrkii vaikuttamaan onnistuneiden avolaitossijoitusten määrään keinotekoisesti sijoittamalla vangi toistuvasti avolaitokseen rikkeistä huolimatta.

Sähköinen valvonta avolaitoksissa

Vankeja tulee ehdottomasti saada valvoa sähköisellä valvonnalla kaikissa avolaitoksissa. Suostuminen sähköiseen valvontaan tulee olla avolaitossijoituksen edellytys. Mikäli vangi ei suostu sähköiseen valvontaan, ei vankia tulisi voida sijoittaa avolaitokseen.

Avolaitoksissa on pieni henkilöstöresurssi, joten sähköinen valvonta on suurena apuna vankien valvonnassa. Vangit käyvät avolaitoksen ulkopuolella töissä, kaupassa, tapahtumissa, harrastuksissa yms. Jatkuva sähköinen valvonta helpottaa näitä tilanteita, koska silloin vangille ei jouduta erikseen asentamaan pantaa ja valvontapuhelinta, kun vangi on lähdössä avolaitoksen ulkopuolelle. Valvontapantaa ei saisi asentaa käteen, koska kädestä pannan poisottaminen on helppoa, ja todistetusti panta on siirretty valvottavan kädestä toisen henkilön käteen ilman, että pannasta on tullut hälytystä. Panta tulisi asentaa joko jalkaan tai vartaloon. Ainoastaan erityisestä syystä panta voitaisiin asentaa käteen.

Varmuusosastosijoitukset

Vankilavirkailijain liitto pitää esitystä varmuusosastojen perustamisesta ja niille sijoittamisesta hyvänä ja tarpeellisena.

Varmuusosastoja tulisi olla useammassa vankilassa kuin nykyään on. Naisvangeille ei ole varmuusosastoa, ja kuitenkin on naisvankeja, joiden vankilaturvallisista sijoituspaikka olisi varmuusosasto. Varmuusosastoille tulisi sijoittaa vankeja, joiden käytös tai rikos aiheuttaa selkeän vaaran vankilaturvallisuukselle. Vakavien huumausainerikosten jatkaminen vankilassa olisi myös peruste sijoittaa varmuusosastolle. Vanki, joka toistuvasti tuhoaa vankilan omaisuutta, tulisi pystyä sijoittamaan varmuusosastolle. Kytkökset järjestäytyneeseen rikollisuuteen pitäisi antaa peruste sijoittaa vanki varmuusosastolle. Vaikka vanki itse ei aiheuttaisi suoranaista ongelmaa normaaliosastolla, hän usein hallitsee koko vankiosastoa pelolla ja kiristämällä muita vankeja toimimaan oman halunsa mukaisesti. Varmuusosastosijoituksella tällaisessa tapauksessa varmistettaisiin toisten vankien turvallinen tuomion suorittaminen. Varmuusosastolle sijoittamiseen tulisi olla yhtenäiset perusteet kaikissa vankiloissa.

Varmuusosastoja perustettaessa riittävä koulutettu henkilöstöresurssi tulee turvata. Vankilavirkailijain liiton näkemyksen mukaan varmuusosastolla tulee aina vangin ovela avatessa olla vähintään kolme koulutettua vartijaa.

Tutkintavanki tulisi voida sijoittaa varmuusosastolle samoilla perusteilla kuin vankeusvanki, sakkovanki tai elinkautisvanki. Tutkintavankeus ei saa olla esteenä varmuusosastosijoitukseen. Tutkintavanki saattaa vaarantaa tutkintaa, joten perustelluissa tilanteissa, mikäli tällaisesta toiminnasta on epäilystä, tutkintavanki pitää saada siirtää varmuusosastolle, jotta tutkinta voidaan varmuudella turvata. Yhteydenpitorajoitukset eivät aina mahdollista tutkinnan turvaamista.

Varmuusosastolle sijoituksen perusteet tulee arvioida, ja perusteiden tulee olla selkeät. Säädettyjä perusteita tulee noudattaa kaikkien vankien kohdalla.

Varmuusosastojen perustaminen useampaan vankilaan aiheuttanee lisäkustannuksia Rikosseuraamuslaitokselle jonkin verran, koska henkilökuntaa pitää olla enemmän. Varmuusosastojen perustaminen ja niihin panostettava lisäresurssi tuo kuitenkin selkeätä parannusta vankilaturvallisuukselle, koska vakavia ongelmia vankilaturvallisuukselle aiheuttavat vangit saataisiin pois normaaleilta vankiosastoilta. Vankilavirkailijain liitto toivookin, että mahdolliseen henkilöstömäärän lisäämiseen löytyy lisärahoitus.

Määräaikainen päätös puhelujen kuuntelemisesta

Puheluja pitäisi pystyä kuuntelemaan aina, kun siihen vaadittavat perusteet täyttyvät. Vangit saavat hoitaa asioitaan puhelimesta eikä puhelut suuntaudu aina läheisille. Puhelujen avulla on todistettua jatkettu rikosten tekemistä vankilasta käsin. Lisäksi puheluissa on otettu yhteyttä rikoksen uhreihin ja painostettu heitä. Mikäli on epäily, että puheluissa ei noudateta ohjeita ja määräyksiä tai on epäily rikollisen toiminnan jatkamisesta vankilassa, puheluita pitää pystyä kuuntelemaan.

Tutkintavangin puheluita pitää pystyä kuuntelemaan samoin perustein kuin muiden vankien.

Varmuusosastolle sijoitetun vangin puheluita pitää pystyä kuuntelemaan kevyemmin perustein kuin normaalilla vankiosastolla asutettavan vangin kohdalla. Perusteen pitäisi täytyä jo sillä, kun sijoitus varmuusosastolle tehdään. Tämä tulisi koskea myös tutkintavankia, joka on sijoitettu varmuusosastolle.

Vankilavirkailijain liiton mielestä 14 vuorokauden määräaika tulisi poistaa, ja päätös puhelujen kuuntelemisesta voitaisiin tehdä toistaiseksi voimassa olevaksi niin pitkäksi aikaa, kun edellytykset täyttyvät.

Sama säännös puheluiden kuuntelemisesta pitää ulottaa koskemaan myös videopuheluita.

Vankilaan ottamisen rajoittaminen

Yliasutus on erittäin merkittävä tällä hetkellä kaikissa suljetuissa vankiloissa ja osassa avovankiloita. Vankilavirkailijain liitto kannattaa vankien ottamisen rajoittamista vankilaan tietyin edellytyksin. Rajoittaminen voisi koskea sakkovankeja sekä vankeja, joilla on enintään puolen vuoden vankeustuomio. Näin on myös lakiesityksessä linjattu. Vankilaan ottamisen rajoittamisessa tulee ottaa huomioon, ettei saa käydä niin, että sakko- tai vankeustuomio jää kokonaan suorittamatta rajoituksen vuoksi. Vankilaan ottamisen rajoittamista tulee tarkasti harkita, koska monesti vanki, jolla on valmis tuomio odottamassa, jatkaa rikollista toimintaa odottaessaan tuomion suorittamista.

Muut muutosehdotukset/huomiot

Synnyttävä vanki tulisi voida sitoa, jos painavat perusteet täyttyvät. Sitominen on turvaamismenettely, jolla varmistetaan sekä vangin, henkilökunnan että sairaalahenkilökunnan turvallisuus. Aina ei ole mahdollista laittaa synnyttävälle vangille mukaan kahta naisvartijaa, joten synnytyksessä saattaa tulla tilanne, jossa turvallisuusperusteisesti on parempi sitoa vanki ja näin ehkäistä mahdollinen uhka-/vaaratilanne. Tällä voidaan suojata myös syntyvä lapsi.

Vankilavirkailijain liitto VVL ry.